

Több köt össze, mint elválaszt?

Kutatás a politikai megosztottságról és hasonlóságokról a magyar szavazók körében

Bajnay Orsolya, Kiss Kata Dóra, Vajda Dorina

2024 október



Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	1
Absztrakt	2
Bevezetés	2
Módszertan	3
A kutatás felépítése	3
Adatfelvétel	4
Kvalitatív kutatás (fókuszcsoporthoz)	4
Kvantitatív kutatás (közvélemény kutatás)	4
Adatfeldolgozás	5
Etikai megfontolások	5
Fókuszcsoporthoz beszélgetések	6
Személyes identitás és közösségi hovatartozás	6
Nemzeti identitás és magyar identitás	6
Közös értékek és megosztó tényezők	8
Magyarország jelenének és jövőjének megítélése	9
Záró gondolatok	9
A közvélemény kutatás eredményei	10
Értékek: a család, mint közös prioritás	10
Közösséghez való tartozás: a család, mint legfontosabb közösség	11
A magyar nemzeti identitás elemei	12
Közös múlt, közös jövő?	15
Diszkusszió	19
A polarizáció jellegének áttekintése	19
Közös alap	20
Az egység kihívásai	20
Ajánlások	21
Civil szervezetek és a civil társadalom számára	21
Jövőbeni kutatásokhoz	22
Záró gondolatok	22

Absztrakt

A kutatást a 21 Kutatóközpont a Heinrich Böll Stiftung támogatásával készítette. Célja, a magyar társadalom polarizáltságának feltárása, valamint olyan közös elemek felmutatása, amelyek segíthetnek a megosztottság mérséklésében, a társadalmi egység erősítésében. A fókuszcsoportos beszélgetések és az országos kvantitatív felmérés eredményei alapján elmondható, hogy az olyan értékek, mint a család és a szabadság fontossága széles körben elfogadott. Ugyanakkor továbbra is komoly nézetkülönbségek tapasztalhatók a nemzeti identitás, az emberi jogok és a politikai hovatartozás kérdéseiben. Elemzésünk utolsó része ez alapján ajánlásokat fogalmaz meg, például civil szervezetek számára arról, hogy azok miként használhatják fel ezeket a konszenzusos értékeket a társadalom erősítésére. Ezen kívül további potenciális kutatási irányok is meghatározásra kerülnek, így például a gazdasági bizonytalanság és a társadalmi polarizáció közötti kapcsolat, vagy a nemzeti identitás és a generációs különbségek viszonyának vizsgálata.

Bevezetés

Az elmúlt évtizedekben Magyarországon fokozódott a politikai és társadalmi polarizáció. Ez a megosztottság nem csupán a politikai hovatartozás, de egyéb társadalmi, kulturális és gazdasági területeken hangsúlyos. A jelenség gyökerei az olyan történeti eseményekhez és folyamatokhoz nyúlnak vissza, mint az 1989-1990-es rendszerváltás, Orbán Viktor 2002-es beszéde, a 2006-os Őszödi beszéd, valamint a 2010-es választás, ami óta a Fidesz megszakítás nélkül adja Magyarország kormányait. A hazai közbeszéd gyakran rá is erősít a megosztó retorikára, sokszor kirekesztő vagy éppen identitásépítő narratívák segítségével, ezzel meghatározva, kik tekinthetők “valódi magyaroknak” és kik nem. Ez a kommunikációs stratégia hozzájárul a társadalom egyre mélyebb megosztottságához. Következésképpen nem ritka, hogy a politikai ellenfelek adott közpolitikai, vagy társadalmi kérdések megvitatása során nem csak az ellentétes oldal véleményét kérdőjelezzik meg, de sokszor egyenesen az ellenoldal létezésének érvényességét is elvitatják. Mindez megakadályozza az egyes értékrendek mentén rendeződő csoportok közti termékeny párbeszédet, a kompromisszum lehetősége pedig egyre inkább ellehetetlenül. Mindez gyengíti azokat az intézményeket, amelyek a széleskörű társadalmi részvételre és a politikai együttműködésre építenek, ezáltal veszélyeztetve a demokráciát.

Erre a jelenségre és problémakörre reagál a 21 Kutatóközpont Heinrich Böll Stiftung által támogatott projektje. A kezdeményezés célja, hogy meghatározza azokat a közös értékeket és narratívákat, amelyek túlmutatnak a társadalomban tapasztalható megosztottságon. A hazai népszerűség polarizációjáról ugyan valóban folyamatosan jelennek meg tanulmányok, azok azonban főként a polarizáció mértékére fókuszáltak annak mibenléte helyett. A jelenlegi kutatás fókuszában ezzel szemben az áll, hogy feltárja azokat a közös alapokat, amelyek mentén a társadalmi és politikai megosztottság mérsékelhető, ezzel hozzájárulva a társadalmi kohézió erősítéséhez Magyarországon.

A projekt vegyes módszertani megközelítést alkalmazott, ötvözve az irodalmi áttekintés, valamint a kvalitatív és kvantitatív kutatások metódusait. Az irodalmi áttekintés átfogó képet adott a politikai polarizáció témaköréről, azonosítva azokat a fő irányvonalakat, melyek a fókuszcsoportok vezérfonalának, és a közvélemény kutatási kérdőív összeállításában segítettek. A különböző politikai és demográfiai háttérű résztvevőket megszólaltató fókuszcsoportok elősegítették a résztvevők tapasztalatainak és véleményeinek mélyebb megértését. Eközben az országos kvantitatív felmérés számszerűsíthető adatokat biztosított a hazai közvéleményről. A különböző módszerek kombinálásán keresztül megragadhatóvá váltak azok a társadalmi léptékű jelenségek és egyéni tapasztalatok, amelyek elősegíthetik a hatékony depolarizációs stratégiák kidolgozását.

A kutatás eredményei hasznosak lehetnek civil szervezetek, döntéshozók vagy olyan, a médiában dolgozó szakemberek számára, akik szerepet játszanak a közbeszéd formálásában. A projekt ezen keresztül szeretne hozzájárulni egy befogadóbb, párbeszédre nyitottabb és összetartóbb társadalom kialakításához, amely erősíti a hazai demokratikus folyamatokat.

Módszertan

A kutatás felépítése

A kutatás vegyes módszertani megközelítést alkalmazott, ötvözve a kvalitatív és kvantitatív adatfelvételt annak érdekében, hogy átfogóan feltárja a polarizáció jelenségét és a társadalmi konszenzus lehetséges területeit Magyarországon. Ez a módszertani kombináció lehetővé teszi a narratív mintázatok és a politikai táborok közötti egyetértési pontok azonosítását olyan témák kapcsán, mint például a

történelmi események, kortárs szereplők, globális jelenségek és az alapvető társadalmi értékek.

Adatfelvétel

Kvalitatív kutatás (fókuszcsoporthok)

A három, egyenként 90 perces fókuszcsoporthos beszélgetésre 2024. május 16. és 23. között került sor. Minden beszélgetésen 8 fő vett részt. Kiválasztásukkor szempont volt a demográfiai sokszínűség tükrözése életkor, nem, földrajzi elhelyezkedés, iskolai végzettség és politikai érdeklődés tekintetében. A beszélgetések olyan kulcstémák köré szerveződtek, mint a személyes és nemzeti identitás értelmezése, értékek és szimbólumok, jövővel kapcsolatos remények és félelmek.

A beszélgetéseket rögzítettük, majd tematikus elemzésnek vetettük alá. Ez a módszer lehetővé tette a beszélgetések során kirajzolódó narratív mintázatok szisztematikus azonosítását, rendszerezését és értelmezését. A leiratokat kódolási eljárásnak vetettük alá, hogy a politikai identitással, közös értékekkel és pártokon átívelő narratívákkal kapcsolatos kulcstémákat kategorizáljuk. Ezek az eredmények alapozták meg az kvalitatív szakaszt követő kérdőíves felmérés kérdéseit.

Kvantitatív kutatás (közvélemény kutatás)

A kvantitatív szakasz során online felmérést végeztünk 2024. június 5. és 11. között, összesen 1 022 fő körében. Ez a minta reprezentatív a magyar választókorú népességre, figyelembe véve a nemi, életkori, iskolai végzettség- és településtípus szerinti kvótákat. A felmérés eredményeinek utólagos súlyozása a 2024-es európai parlamenti választás eredményei alapján történt, így biztosítva, hogy a minta pontosan tükrözze a választói attitűdöket. A felmérés hibahatára $\pm 3,2\%$ volt, ami módszertanilag megfelelőnek tekinthető egy ilyen típusú országos kutatás esetében.

A kérdőív 25 kérdésből állt, amelyek között Likert-skálás és feleletválasztós kérdések is szerepeltek. A résztvevőknek 14 érték fontosságát kellett osztályozniuk egy 1-től 5-ig terjedő skálán, melyek többek közt a család, a nemzet, az egyenlőség, a hagyomány és a fenntarthatóság témakörében mozogtak. A válaszadóknak továbbá olyan állításokkal kapcsolatban is véleményt kellett alkotniuk, melyek a magyar identitásra, a politikai megosztottságra és a tradicionális értékekre vonatkoztak. A résztvevők választhattak, hogy szerintük mik a magyar identitás legmeghatározóbb elemei például a Nobel-díjasok, a magyar konyha vagy jelentős történelmi személyek közül. A kérdőív emellett különböző történelmi eseményekről alkotott véleményeket is vizsgált, beleértve az 1956-os forradalmat, az 1989-es rendszerváltást és Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozását.

Adatfeldolgozás

A közvélemény kutatás során gyűjtött kvantitatív adatokat statisztikai módszerekkel, többek között chi-négyzet próbával elemeztük. A chi-négyzet próba használata az egyes kategóriák közötti összefüggések vizsgálatára irányul. Ezzel a módszerrel tehát megvizsgálhattuk, van-e összefüggés például a politikai preferencia, az életkor, a nem és a kérdésekre adott válaszok jellege között. Ezen túlmenően ordinális logisztikus regresszióval további összefüggéseket állapítottunk meg a válaszadók demográfiai jellemzői és az identitásról, politikai megosztottságról, valamint nemzeti értékekről alkotott nézeteik között. Így például a "Magyarország kiemelkedő nemzet" állítást teszteltük olyan változók mentén, mint a nem, életkor, iskolai végzettség, jövedelem és politikai pártpreferencia. A statisztikailag szignifikáns eredményeket kiemeltük, hogy láthatóvá váljon mely társadalmi szegmensek voltak kevésbé vagy inkább megosztottak az egyes kérdésekben.

Etikai megfontolások

A fókuszcsoportokban és az online felmérésben résztvevőket minden esetben tájékoztattuk a kutatás céljáról. Mindkét esetben a megkérdezettek írásos beleegyezésüket adták a részvételhez. A részvétel önkéntes volt és anonim. Az etikai előírásokat az Általános Adatvédelmi Rendelet (GDPR) előírásaival összhangban állítottuk össze, biztosítva a személyes adatok felelősségteljes és bizalmas kezelését a kutatás során.

Fókuszcsoportos beszélgetések

A fókuszcsoportos beszélgetések lehetővé tették, hogy ráláthassunk a résztvevők személyes identitásukkal, nemzeti hovatartozásukkal, valamint az őket összekötő, vagy adott esetben elválasztó értékekkel kapcsolatos gondolataiba. A különféle háttérrel rendelkező résztvevők meglátásai segítettek meghatározni a későbbi kérdőív összetételét. Az alábbiakban részletesen ismertetjük ezeket, a beszélgetések során felmerült főbb gondolatokat.

Személyes identitás és közösségi hovatartozás

A beszélgetések során a résztvevőket arra kértük, gondolják át, milyen közösségekhez tartoznak, és mely tényezők határozzák meg önazonosságukat. A válaszokból (a szakirodalmi háttérrel egybevágóan) az derült ki, hogy a személyes identitás gyakran szorosan kötődik az emberek közvetlen szociális környezetéhez, úgy mint a család, barátok és szakmai csoportok. Sok résztvevő erős kötődést érzett ezekhez a kisebb közösségekhez, amelyeket közös értékek, hagyományok és szokások tartanak össze.

A legfontosabb megállapítások a következők voltak:

- **Közösségi kötelek:** A résztvevők gyakran említették a közös sors érzését és a kölcsönös támogatást közösségeiken belül. Az empátia, a közös célok és a közös tapasztalatok hangsúlyozása során kiemelkedett az összetartozás és az együttműködés fontossága a mindennapi életükben.
- **Kulturális szokások:** Néhány résztvevő utalt vallási, kulturális vagy társadalmi hagyományokra, amelyek erősítették bennük a közösséghez tartozás érzését. Ezeket identitásuk meghatározó elemeinek tekintették, amelyek megkülönböztetik őket és közösségüket másoktól, akár Magyarországon belül, akár azon kívül.

A résztvevők a negatív tényezőket is megvitatták, például a politikai ideológiák mentén kialakuló konfliktusokat és a generációs különbségeket a világnézet terén. Ugyanakkor a legtöbb résztvevő elismerte, hogy ezek ellenére, vagy épp ezért erős bennük a vágy az összetartásra.

Nemzeti identitás és magyar identitás

A nemzeti identitás témájának kapcsán a résztvevők közt élénk vitákat váltott ki, hogy, mit jelent magyarnak lenni. A válaszok gyakran megosztottságot tükröztek

jelezve, hogy a nemzeti identitás bonyolult és néha vitatott fogalom a magyarok körében.

Nemzethez való kötődés:

Több résztvevő erős kapcsolatot érzett Magyarország történelmével és kultúrájával, különösen annak régre visszavezethető múltjával és a történelmi nehézségeken való túljutással. A közös történelmi sors, amelyet olyan események fémjeleznek, mint Trianon és az 1956-os forradalom, a magyar identitás kulcselemeiként jelentek meg. Ugyanakkor néhányan megjegyezték, hogy ez a közös történelmi érzés gyakran áldozatszerepet eredményez, amit problémásnak találtak. Ez véleményük szerint a passzivitást és a vereségtudatot erősíti a társadalomban.

1. Ambivalencia a nemzeti identitással kapcsolatban:

- Főként fiatalabb résztvevők körében jelent meg egyfajta ambivalencia a nemzeti identitással szemben. Néhányan úgy érezték, hogy a nemzeti jelképeket a politikai erők kisajátították, és emiatt nehéz úgy kifejezniük magyarságukat, hogy ne kapcsolódjanak konkrét politikai ideológiákhoz. Számukra a nemzet fogalma egyre inkább megosztóvá, mintsem egyesítővé válik.

2. Nemzetközi összehasonlítások:

- Sokan, akik külföldön éltek vagy utaztak, megosztották véleményüket arról, hogy a magyar identitás miben különbözik más nemzetekétől. Például Franciaországot és az Egyesült Államokat említették, ahol az emberek nyíltabban vállalják saját nemzeti büszkeségüket. Több résztvevő úgy érezte, hogy bár Magyarországnak sok eredménye van - például gazdag kulturális öröksége és ezeréves történelme -, ezeket az eredményeket gyakran elhomályosítja a belső megosztottság és a kollektív önbizalom hiánya.

A résztvevők megjegyezték azt is, hogy a magyar nyelv egyedisége hozzájárul a különlegességh érzéséhez. Sokan úgy tekintettek a magyar nyelvre, mint egy összekötő tényezőre. Ugyanakkor megjegyezték azt is, hogy a nyelvi és kulturális elszigeteltség hozzájárulhat a bezárkózottság, elkülönülés érzetéhez más nemzetekkel szemben.

Közös értékek és megosztó tényezők

Amikor a résztvevők arra reflektáltak, hogy milyen konkrét értékek, szimbólumok és kulturális elemek egyesítik a magyarokat, pozitív és negatív attribútumokat is kiemeltek.

Közös értékek:

- A család, a hagyományok és a történelmi múlt következetesen szerepelt a magyarok által fontosnak tartott alapértékek között. A résztvevők hangsúlyozták a magyar szokások megőrzésének fontosságát, akár a nyelv ápolásán, a hagyományainkhoz kötődő rítusok megtartásán, akár a nemzeti ünnepek révén.
- A különböző sportesemények, különösen az Olimpia és a futball szintén a nemzeti büszkeség egyik kulcselemeként jelentek meg. A beszélgetésen résztvevők úgy látták, hogy ezen események alatt sokszor háttérbe szorulnak a politikai ellentétek, és az össztartozás ritka érzése nyer teret az országban. Ez pedig, mint kívánatos állapot jelent meg.

Megosztó tényezők:

- A politikai polarizációt többször említették, mint a legnagyobb megosztó erőt. A politikai spektrum különböző oldalain álló résztvevők egyaránt frusztráltságukat fejezték ki amiatt, hogy a politika beszivárgott mindennapi életbe, és megnehezítette a nemzeti kérdések pártpolitika mentes megtárgyalását.

A közös nemzeti sors kérdésében is vita alakult ki. Néhány résztvevő úgy érezte, hogy a magyar társadalom mélyen megosztott történelmi és társadalmi különbségek miatt, amelyek akadályozzák egy egységes nemzeti identitás kialakulását. Trianon örökségét és Magyarország "vesztes" helyzetét például több történelmi konfliktusban központi elemként említették a megosztottsági narratívában: egyik oldalon az ország "vesztes" attitűdjének helytelenítése, másik oldalon pedig a sérelemmel vegyes nemzeti büszkeség kapott hangsúlyt.

Magyarország jelenének és jövőjének megítélése

A mai Magyarországról és annak jövőjéről folytatott beszélgetések során komoly aggodalmak merültek fel az ország jövőjével kapcsolatban. A résztvevők kifejezték reményeiket és félelmeiket Magyarország jelenlegi kihívásainak leküzdésével kapcsolatban, amelyek szélesebb társadalmi és politikai aggodalmakat tükröztek.

Kihívások Magyarország előtt:

- A résztvevők több alapvető problémát is azonosítottak, amelyekkel érzéseik szerint Magyarország szembesül, köztük a gazdasági nehézségeket, a politikai korrupciót és a demokratikus normák erodálódását. Ezeket a problémákat a társadalmi megosztottság fokozódásával és a közintézmények iránti bizalom csökkenésével hozták összefüggésbe.

A közéleti viták polarizációja is jelentős aggodalmat keltett, sok résztvevő sajnálatát fejezte ki amiatt, hogy a különböző politikai frakciók nem képesek konstruktív párbeszédet folytatni. Ezt a fokú egyet nem értést akadályként látták Magyarország legsürgetőbb problémáinak megoldásában.

Remények a jövőre nézve:

- A résztvevők határozottan nagyobb nemzeti egységre és társadalmi stabilitásra vágnak. Sokan remélték, hogy a jövőben politikai nézetkülönbségeiket félretéve közös célokra, például az életszínvonal javítására és a fiatalabb generációk jövőjének biztosítására összpontosíthatnak.

Erős vágyat fejeztek ki az iránt is, hogy Magyarország magabiztosabb legyen a nemzetközi szinten, és azt sugallták, hogy az ország számára előremutatóbb volna, ha kulturális, tudományos és történelmi hozzájárulásaival büszkélkedne ahelyett, hogy a múltbéli vereségeken rágódna.

Záró gondolatok

A fókuszcsoportos beszélgetések rávilágítottak arra, hogy a résztvevők körében a magyar identitás összetett és sokrétű. Habár polarizált a társadalom, vannak egyértelmű közös pontok - például az ország történelmi és kulturális öröksége kapcsán érzett büszkeség -, ezeket azonban gyakran elhomályosítja a politikai és társadalmi megosztottság. Ugyanakkor a beszélgetésekből az is kiderült, hogy erős a vágy az egységre és a közös célokra, ami arra utal, hogy a depolarizációra irányuló erőfeszítések sikeresek lehetnek, ha képesek áthidalni a politikai ellentéteket egy közös narratíva mentén.

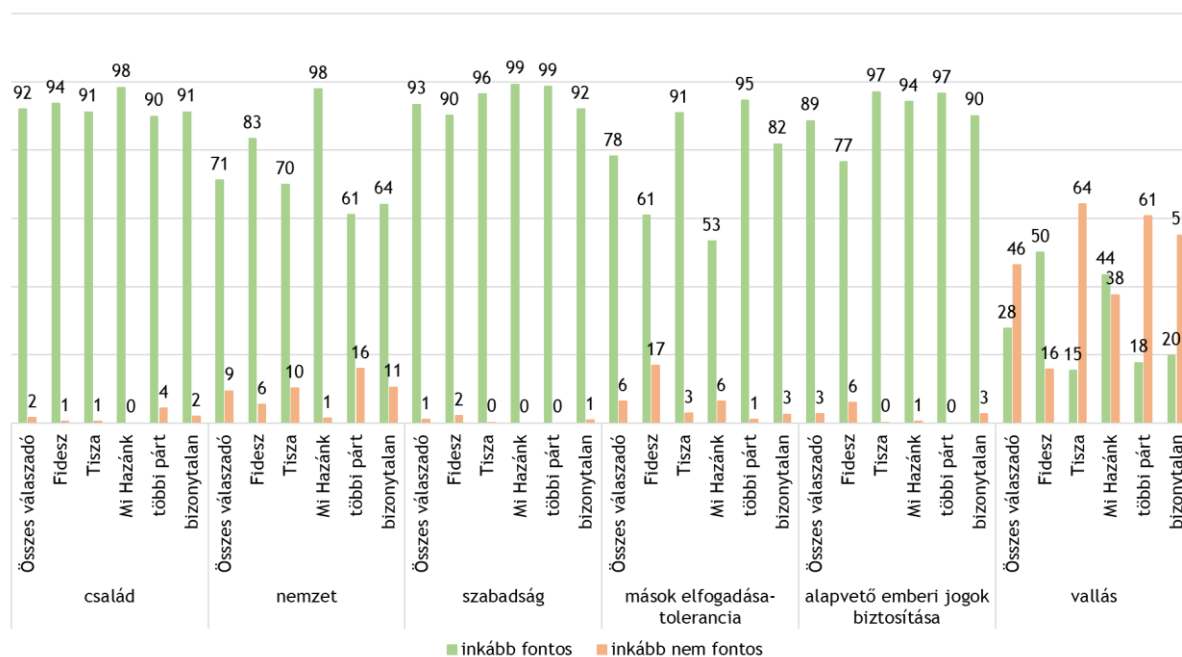
A közvélemény kutatás eredményei

Ahogy korábban írtuk, a fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetések eredményei képezték az országos közvélemény-kutatás kérdőívének alapját. A felmérés központi témái az értékek, a nemzeti identitás, a történelmi események, valamint a jelenlegi és jövőbeli fenyegetések megítélése voltak. Ezzel a kutatás lehetőséget biztosított arra, hogy felmérjük a polarizáció mértékét a különböző demográfiai és politikai csoportok között, miközben rávilágított azokra a területekre is, ahol potenciális konszenzus érhető el. Ezen szempontok vizsgálatával a kutatás értékes betekintést nyújt abba, hogyan jelennek meg a politikai, társadalmi és gazdasági törésvonalak a közvéleményben, és hogy van-e esély közös nevezőre jutni bizonyos kulcskérdésekben.

Értékek: a család, mint közös prioritás

A kutatás során a válaszadók 14 "értékelemet" rangsoroltak 1-től 5-ig terjedő skálán, attól függően, hogy mennyire tartották fontosnak ezeket az értékeket. Az eredmények alapján a legfontosabb értékek a szabadság, a család és az alapvető emberi jogok garanciája voltak, amelyekre a válaszadók 93-, 92- és 89%-a adott „valamennyire” vagy „nagyon fontos” értékelést. Az első két érték megítélésében a különböző politikai pártok szavazói között is viszonylagos egyetértés mutatkozott, ugyanakkor az alapvető emberi jogok fontosságát a kormánypárti szavazók kevésbé tartották fontosnak (77%).

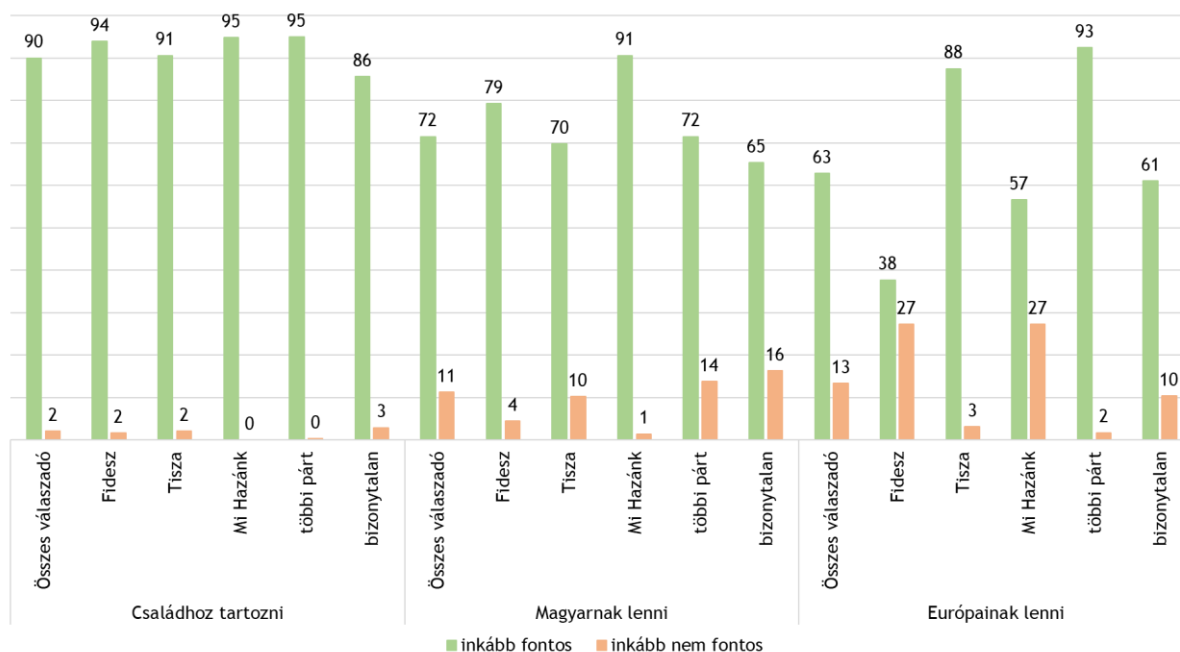
A nemzet értékét a válaszadók 71%-a tartotta fontosnak. Ez az arány magasabb volt a kormánypárti és Mi Hazánk szavazók körében (83% és 98%), míg más pártok támogatóinál alacsonyabb volt (61%). Sokkal kevésbé volt a konszenzusos a vallás fontossága. A Tisza szavazók 64%-a nem tartotta fontosnak azt, míg a kormánypárti szavazók közül csak 16% osztotta ezt a véleményt. Az elfogadás szintén megosztó értéknek jelent meg: az ellenzéki szavazók 95%-a és a Tisza szavazók 91%-a tartotta fontosnak, de csak a Fidesz szavazók 61%-a osztotta ezt a nézetet.



1. ábra. "Mennyire fontosak Önnek a következő értékek?" (1 - Egyáltalán nem fontos; 5 - Nagyon fontos). Inkább nem fontos = 1, 2; Inkább fontos = 4, 5

Közösséghez való tartozás: a család, mint legfontosabb közösség

A család nemcsak mint érték, hanem mint meghatározó közösség is fontos szerepet játszik a megkérdezettek életében. Az összes politikai táborban a választadók 90%-a értékelte úgy, hogy a család „inkább fontos” számukra. Emellett nagyobb különbségek jelentkeztek abban, hogy a megkérdezettek hogyan érzékelik tágabb közösséghez való tartozásuk fontosságát, magyar és európai identitásukat. A Fidesz szavazói számára a nemzeti közösséghez való tartozás sokkal fontosabb (79%), mint az európai identitás (38%). Ezzel szemben a Tisza szavazók számára az európai identitás (88%) fontosabb, mint a nemzeti identitás (70%).

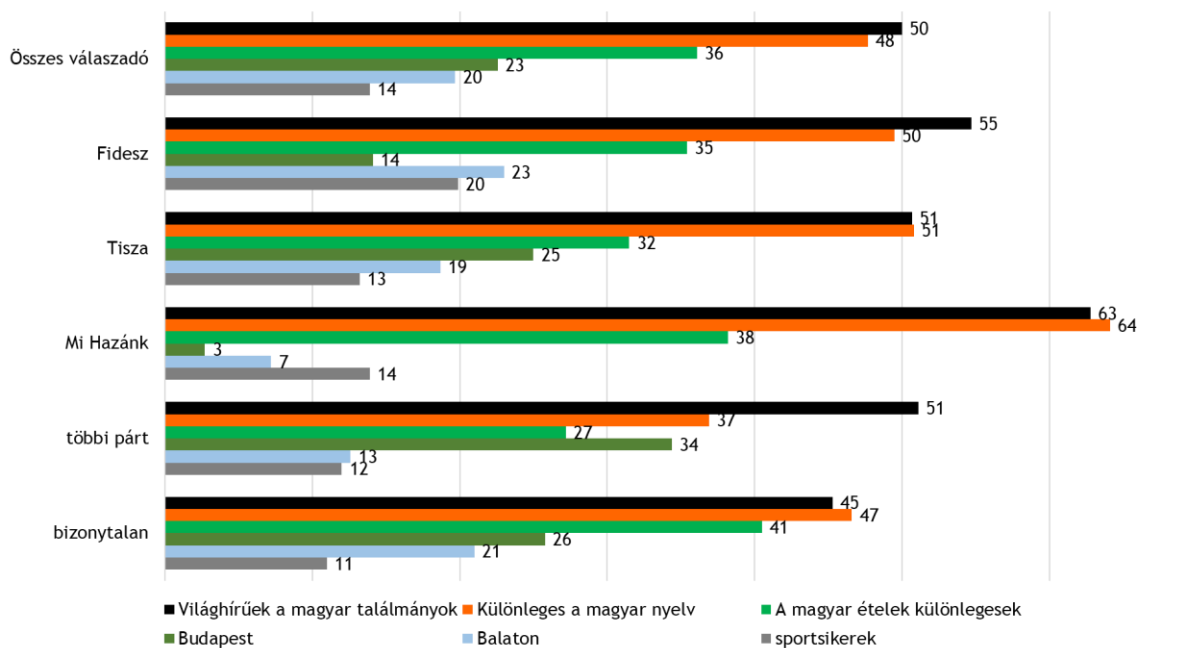


2. ábra. "Mennyire fontos Önnek a következő közösségekhez való tartozás? Értékelje 1-től 5-ig, ahol 1 azt jelenti, hogy egyáltalán nem fontos, és 5 azt, hogy nagyon fontos." (Inkább fontos = 4, 5; Inkább nem fontos = 1, 2, %)

Összességében a család, mint közösség és mint érték, kiemelt fontosságú a magyarok számára, függetlenül pártpreferenciájuktól. A konzervatív pártok követői körében a legfontosabb ez az érték, itt a család hagyományos fogalma központi szerepet játszik. Érdekes módon azonban a család fontossága megjelenik progresszív kezdeményezésekben is, mint például a civil szervezetek által indított és ellenzéki pártok által támogatott „A család az család” kampányban. Bár a magyarok többsége egyetért a család fontosságában, felmerül a kérdés: mit értünk pontosan a család fogalma alatt?

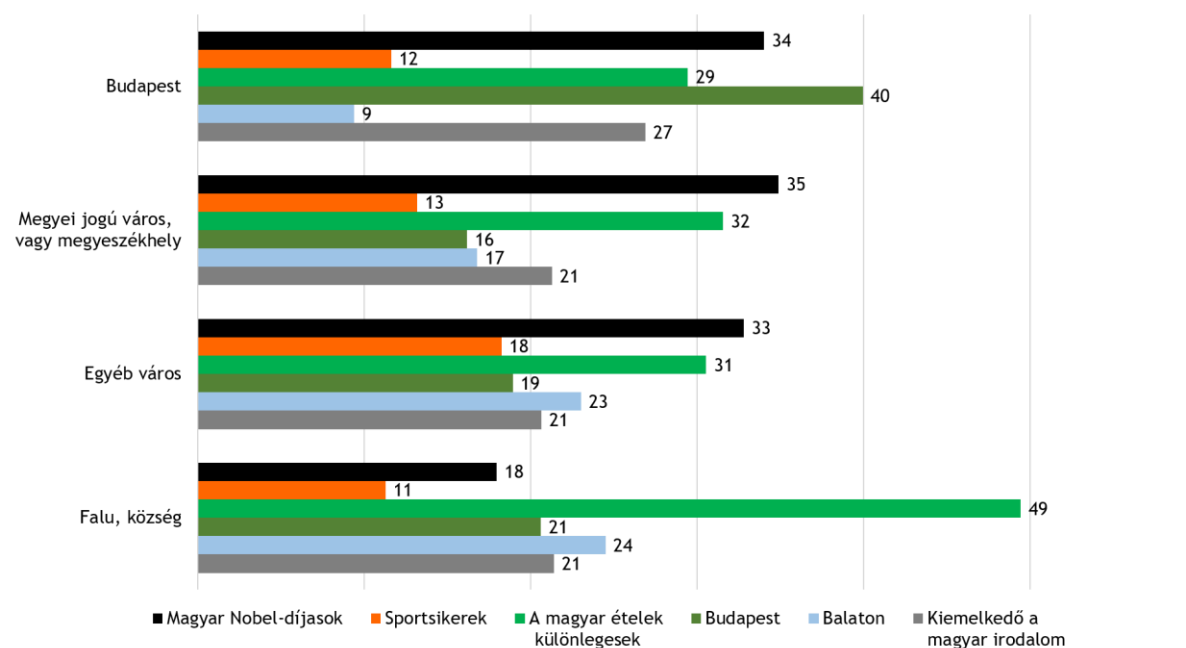
A magyar nemzeti identitás elemei

Az értékek rangsorolásának tekintetében a nemzet fogalma hasonló a család fogalmához: a válaszadók többsége számára kiemelten fontos. A résztvevők kétharmada jelezte, hogy identitása szempontjából a nemzet „inkább fontos” számára. Ahhoz, hogy mérhessük a nemzeti identitás egyes konkrét elemeinek fontosságát arra kértük a válaszadókat, hogy válasszanak ki három elemet, melyet a legfontosabbnak tartanak. A leggyakrabban megjelölt elemek némileg változatosak: leggyakoribb a magyar találmányok megjelölése (50%), amelyeket a magyar nyelv sajátossága követett (48%), harmadik helyen pedig a magyar ételek álltak (38%). A kormánypárti szavazók egyötöde különösen büszke volt Magyarország sporteredményeire, míg az egyéb pártok szavazói más elemeket helyeztek előtérbe.



3. ábra. "Az alábbi listáról válassza ki azt a három elemet, amelyet a legfontosabbnak tart a magyarság szempontjából." (A válaszadók aránya, akik az adott elemet kiválasztották)

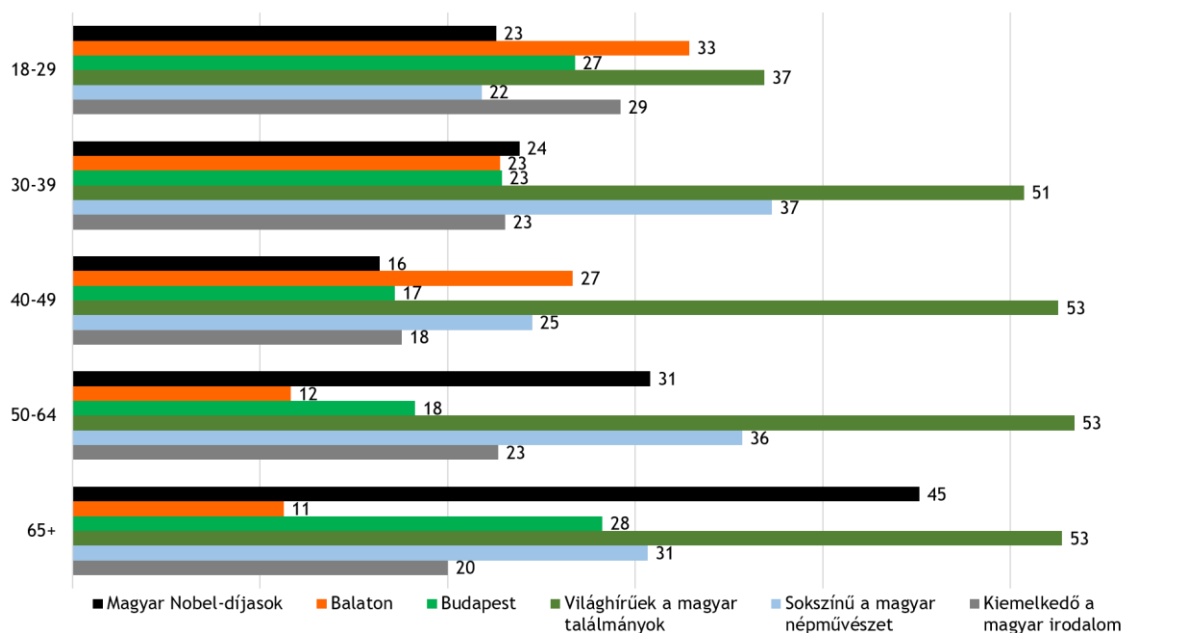
Jelentős különbségek mutatkoznak abban, hogy az emberek a különböző településtípusokon hogyan látják a nemzeti identitást. Budapest lakói sokkal gyakrabban választották fővárosukat (40%), mint a megyei jogú városok lakói (16%), vagy a kisebb városok (19%) és falvak (21%) lakói. Ezzel szemben a Balaton a település méretével fordítottan arányosan növekvő jelentőséggel bír.



4. ábra. "Az alábbi listáról válassza ki azt a három elemet, amelyet a

legfontosabbnak tart a magyarság szempontjából." (A válaszadók aránya, akik az adott elemet kiválasztották)

Korosztályok között is láthatóak eltérések a nemzeti identitás elemeit illetően. Az „Egyedülálló magyar Nobel-díjasok” az idősebbek, 65 év felettek körében a legnépszerűbbek (45%), míg a Balatont ez a korosztály ritkábban választotta fontos elemnek (12%). Ezzel szemben a legfiatalabb korosztályból (18-29 év) kevesebben választották a „Világhírű magyar találmányok” lehetőséget, és csupán 23%-uk választotta a „Nobel-díjasokat”. Viszont a Balaton az ő köreikben került a legelőkelőbb helyre (33%). Ezek az eredmények rávilágítanak a generációs különbségekre a nemzeti identitás kialakításában. A fiatalabbak kevésbé ismerik a magyar Nobel-díjasokat és találmányokat, így ezek kevésbé központi elemei identitásuknak, míg a szabadidős helyszínek, mint a Balaton, nagyobb jelentőséggel bírnak számukra.

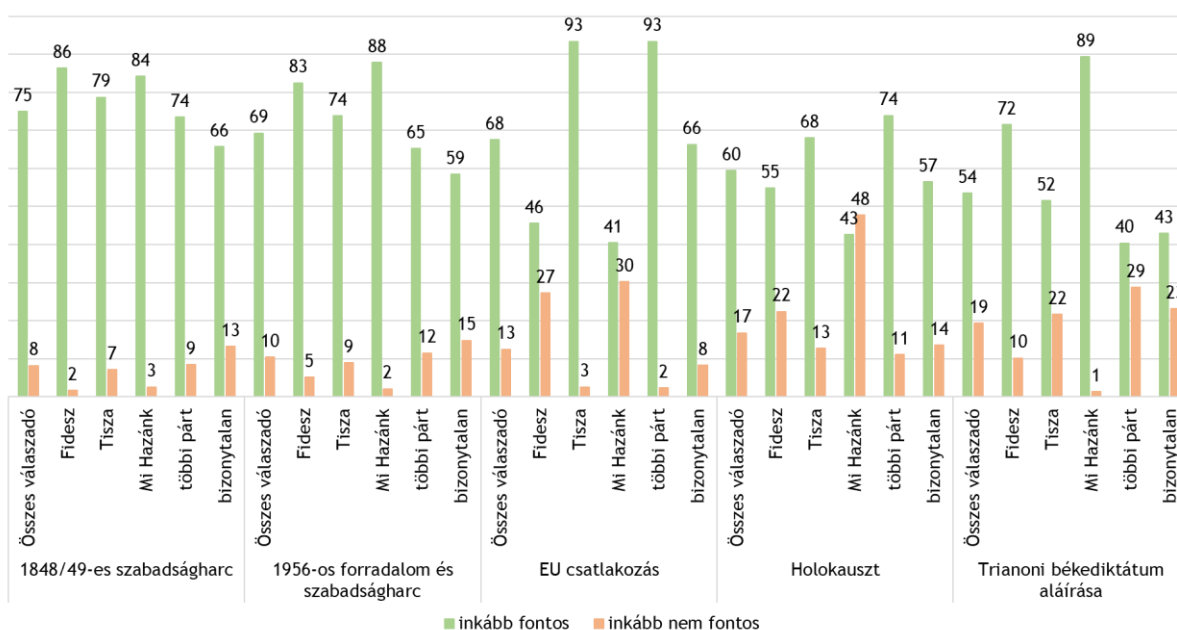


5. ábra. "Az alábbi listáról válassza ki azt a három elemet, amelyet a legfontosabbnak tart a magyarság szempontjából." (A válaszadók aránya, akik az adott elemet kiválasztották)

Történelmi események megítélése

A különböző történelmi események megítélése jelentős szerepet játszik a nemzeti identitás kialakításában. Kérdőívünkben hét fontos magyar történelmi eseményt soroltunk fel, és a válaszadókat arra kértük, hogy egy 1-től 5-ig terjedő skálán értékeljék ezek fontosságát. Az 1848-49-es szabadságharc bizonyult a válaszadók számára a legfontosabb eseménynek: 75%-uk jelezte, hogy inkább vagy nagyon fontosnak tartja ezt az emléket. Ezt az 1956-os forradalom követte 69%-kal.

Néhány esemény kapcsán azonban kisebb az egyetértés. Például a Fidesz-szavazók 27%-a szerint Magyarország EU-csatlakozása „inkább nem fontos” vagy „egyáltalán nem fontos”, míg a Tisza párt és más ellenzéki pártok szavazói között ez az arány mindössze 2-3% volt. Hasonlóképpen, a holokausztot a Fidesz-szavazók kevésbé tartják fontosnak: 22%-uk szerint „inkább nem fontos” vagy „egyáltalán nem fontos”. A Mi Hazánk szavazói körében ez a nézet még hangsúlyosabb: 48%-uk gondolja így. Az ellenzéki pártok szavazói közül csak 11% osztja ezt a véleményt. Ezzel szemben a Trianoni békeszerződés az ellenzéki pártok szavazói számára kevésbé jelentős, 29%-uk mondta, hogy „inkább nem fontos” vagy „egyáltalán nem fontos”, míg a Fidesz-szavazók csupán 10%-a vélekedett így.

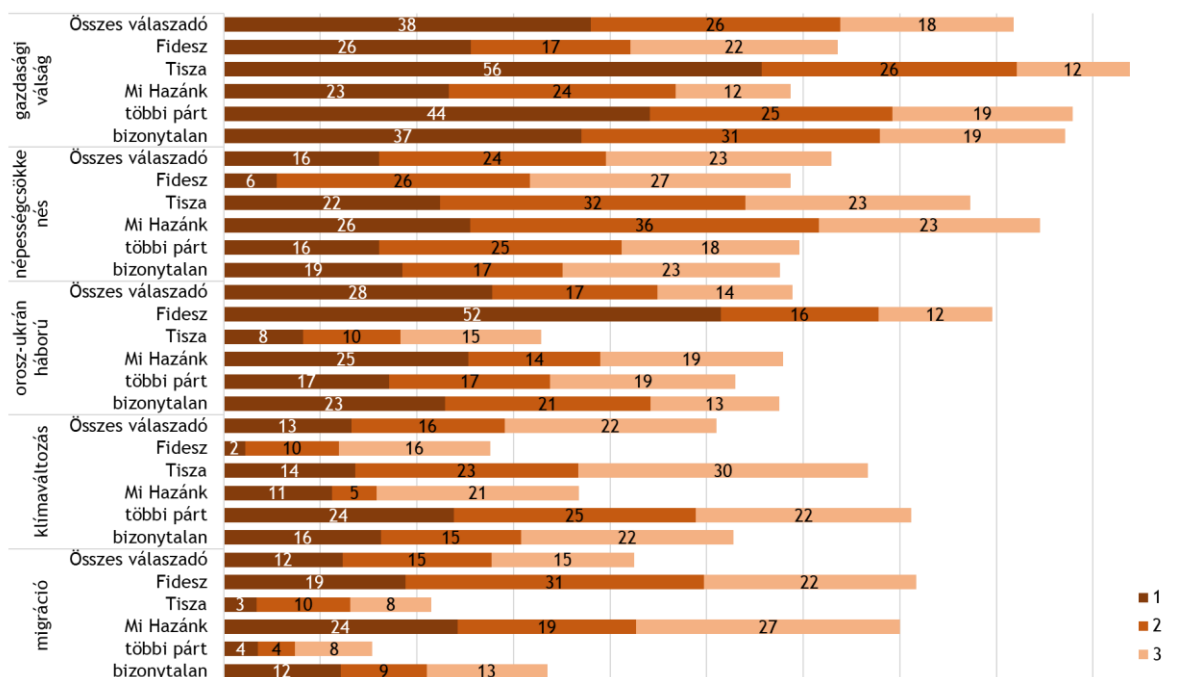


6. ábra. "Mennyire fontosak Önnek a következő történelmi események? Adjon 1 pontot, ha egyáltalán nem fontos, és 5 pontot, ha nagyon fontos." (Fontos = 4, 5; Nem fontos = 1, 2)

Közös múlt, közös jövő?

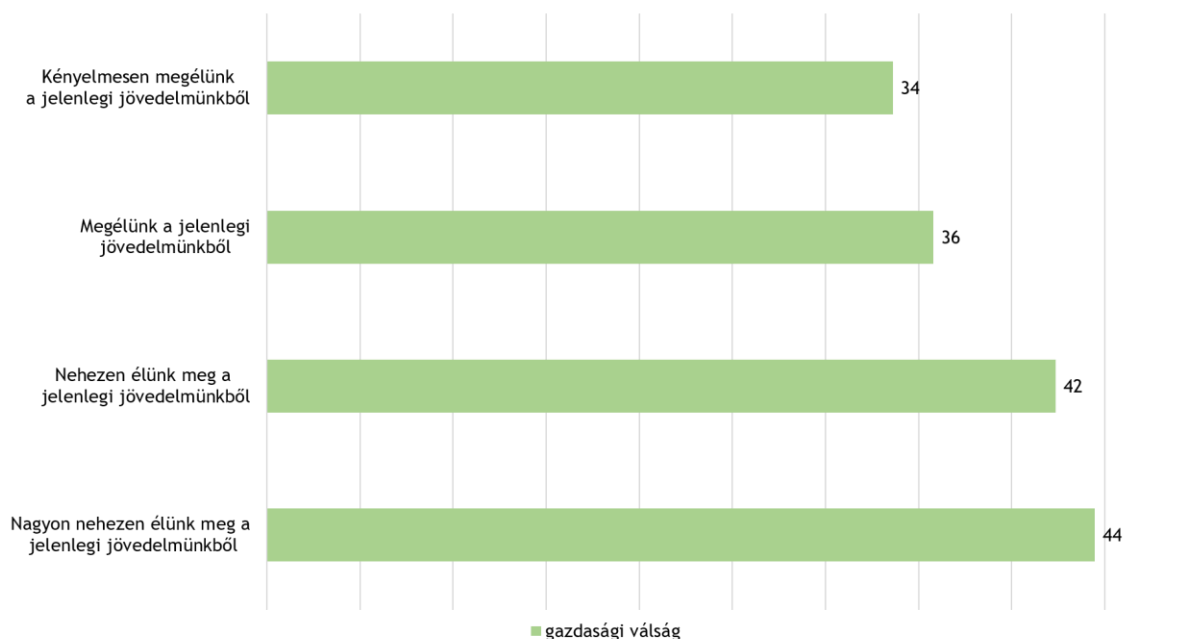
Ahogy a történelmi események megítélésében, úgy a jövőbeni fenyegetések észlelésében is jelentős különbségekre figyelhetünk fel, ha az eredményeket a pártpreferenciák mentén értékeljük. A Fidesz-szavazók körében az orosz-ukrán háború számít a legnagyobb fenyegetésnek, 52%-uk ezt jelölte meg a legégetőbb problémaként. A migráció szintén jelentős aggodalomra ad okot a Fidesz támogatóinak körében: 19%-uk tartja ezt a legnagyobb fenyegetésnek, míg 31%-uk a második legnagyobb. Ezzel szemben a gazdasági válság a Fidesz-szavazók számára csak a harmadik legfontosabb probléma. A Mi Hazánk támogatói körében a népességfogyás számít a legfőbb aggodalomnak: 26%-uk ezt tartja a legnagyobb

fenyegetésnek, míg 36%-uk a második legfontosabbnak. Az ellenzéki pártok szavazói számára azonban a gazdasági válság jelenti a legnagyobb veszélyt; például a Tisza párt támogatói közül 56% ezt jelölte meg első helyen. Szintén az ellenzéki szavazók között a klímaváltozás is kulcsfontosságú aggodalom: 71%-uk tartja ezt a legnagyobb fenyegetésnek, míg a kormánypárti szavazók közül csak 28% osztja ezt a nézetet.



7. ábra. "Melyik a legveszélyesebb esemény Magyarország számára?" (Az első, második vagy harmadik helyen szereplő tényező szerint rangsorolva a válaszadók arányában)

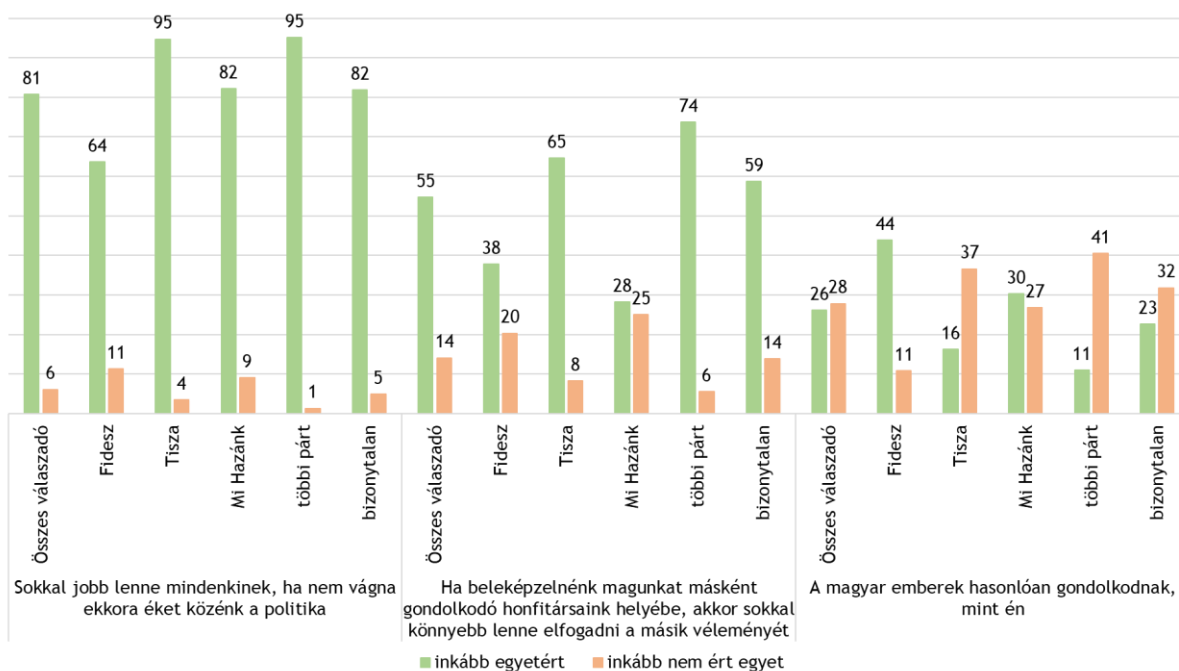
Az gazdasági válság miatti félelmek részletesebb elemzést igényelnek. Az gazdasági válság az összes párt szavazói körében az első három legnagyobb fenyegetés között szerepel, beleértve a kormánypárti szavazókat is. Ugyanakkor, ha megvizsgáljuk, hogy különböző társadalmi csoportok számára mely fenyegetések tűnnek a legfontosabbnak a gazdasági biztonság tekintetében, érdekes eredmények rajzolódnak ki előttünk. Minél nehezebb az emberek megélhetése, annál nagyobb arányban tartják az gazdasági válságot a Magyarország számára legveszélyesebb eseménynek. Ezek az eredmények azt is jelzik, hogy a magyar társadalom egy jelentős része gazdasági bizonytalanságban él. Ez határozza meg leginkább az érintettek félelmeit, szemben azokkal, akik nagyobb jólétben élnek.



8. ábra. "Melyik a legveszélyesebb esemény Magyarország számára?" (Válaszadók aránya, akik a "gazdasági válság" kategóriát választották első helyen)

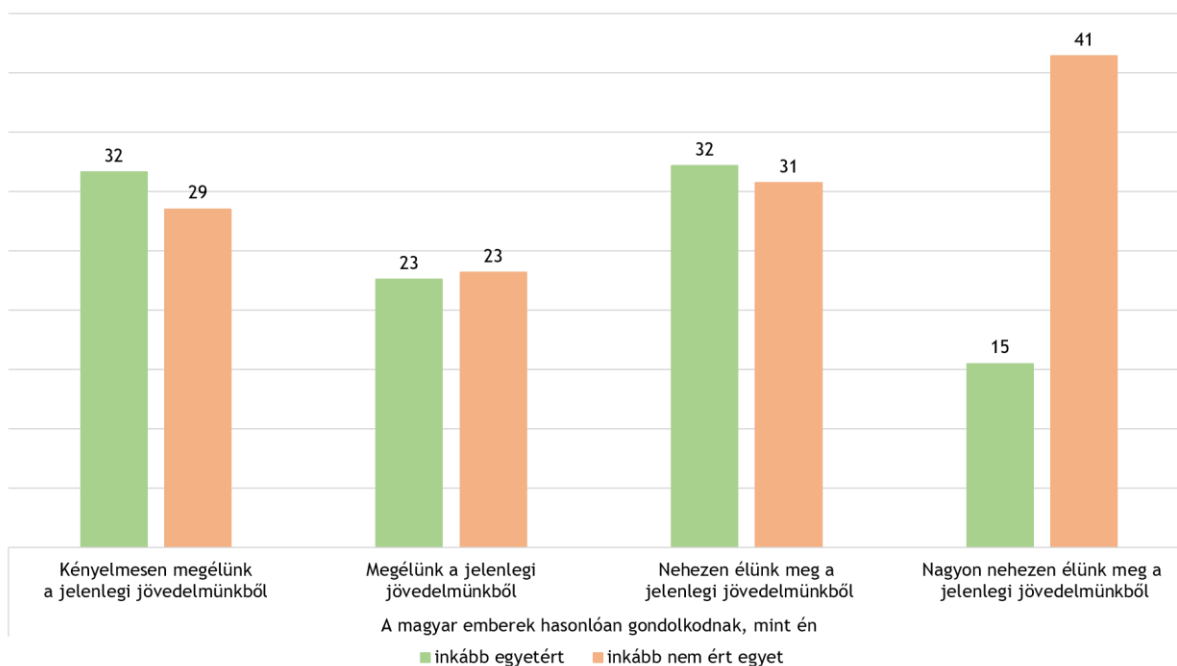
Attitűdökre vonatkozó kérdések következtetései: megosztottság

A válaszadók többsége (81%) úgy gondolja, hogy a kisebb mértékű politikai megosztottság mellett társadalmunk jobban működne. A különböző politikai táborok szavazóinak több, mint 80%-a egyetért ezzel az állítással. Ez alól kivételt képeznek a kormánypárti szavazók, bár 64%-uk így is osztja ezt a véleményt. Ugyanakkor csak a válaszadók 26%-a érzi úgy, hogy a körülötte lévők hozzá hasonlóan gondolkodnak, 28% viszont úgy véli, hogy mások eltérő nézeteket vallanak. A pártpreferenciák alapján vizsgálva a kérdést ez a kép árnyaltabbá válik. A kormánypárti szavazók körében 44% gondolja úgy, hogy mások hozzá hasonlóan gondolkodnak, míg a Tisza párt szavazóinak körében ez csak 16%, az egyéb ellenzéki pártok szavazóinak pedig csak 11%-a vélekedik így. Ez azt sugallja, hogy a kormánypárt szavazói kisebb nyomást éreznek a megosztottság áthidalására.



9. ábra. "Mennyire ért egyet a következő állításokkal?" (1 = Egyáltalán nem ért egyet, 5 = Teljesen egyetért; Inkább egyetért = 4, 5; Inkább nem ért egyet = 1, 2, %)

Ha az attitűdöket a gazdasági biztonság szempontjából vizsgáljuk, egy másik fontos megállapítást is tehetünk. Azok közül, akik nehezen jönnek ki jövedelmükből, csak 15% érzi úgy, hogy mások hozzá hasonlóan gondolkodnak, míg 41%-uk úgy véli, hogy a körülötte lévők másként gondolkodnak. Ezzel szemben a kényelmesen élők 32%-a érzi úgy, hogy mások hozzá hasonlóan gondolkodnak, és csak 29% gondolja azt, hogy mások eltérő nézeteket vallanak. Ez azt sugallja, hogy a gazdasági bizonytalanság és a társadalmi kirekesztettség érzése összefügg, ami megerősíti korábbi következtetéseinket arra vonatkozóan, hogy a gazdasági instabilitás miként befolyásolja a félelmeket és az attitűdöket a kevésbé stabil gazdasági helyzetben élő csoportok körében. A magyar társadalom legszegényebb rétegei elszakadva érzik magukat a többségtől, ami szélesebb értelemben is tükrözi a bizonytalanság és a kirekesztettség érzését.



10. ábra. "Mennyire ért egyet a következő állításokkal?" (1 = Egyáltalán nem ért egyet, 5 = Teljesen egyetért; Inkább egyetért = 4, 5; Inkább nem ért egyet = 1, 2, %)

Diszkusszió

A fókuszcsoportok és a kvantitatív felmérés eredményei egy mélyen megosztott társadalomról árulkodnak, melyben a politikai, társadalmi és gazdasági törésvonalak nemcsak az egyéni nézeteket és identitást alakítják, hanem a nemzeti identitásról, az értékekről és az ország jövőjéről alkotott kollektív narratívákat is befolyásolják.

A polarizáció jellegének áttekintése

A kutatás megerősítette, hogy Magyarország társadalma politikai vonalak mentén jelentősen polarizált, és mély a megosztottság abban is, ahogyan a válaszadók az alapvető identitáselemeket és nemzeti értékeket látják. Például bár a család minden politikai csoportban értéknek merül fel, a "család" fogalmának értelmezése eltérhet. Hasonlóképpen, míg a szabadságot és az alapvető emberi jogok védelmét a válaszadók nagy többsége fontosnak tartja, az emberi jogok kisebb hangsúlyt kapnak a kormánypárti szavazók körében (77%), mint az ellenzéki szavazókéban (89%). Ez arra utal, hogy ezeknek a jogoknak az értelmezésében is különbségek lehetnek. A nemzeti identitás észlelése egy másik olyan terület, ahol a polarizáció nyilvánvaló. Míg a válaszadók kétharmada egyetért abban, hogy a nemzet fontos része identitásuknak, az adatok jelentős különbségeket mutatnak abban, hogy

egyes csoportok hogyan fejezik ezt ki. A kormánypárti szavazók nagyobb valószínűséggel hangsúlyozzák a nemzeti identitás fontosságát (83%), míg az ellenzéki szavazók inkább az európai identitást részesítik előnyben. Ezek az eredmények arra utalnak, hogy maga a nemzeti identitás is vitatott területté vált, ahol a különböző politikai csoportok eltérő értékekhez kapcsolják azt - az egyik oldalon a nemzeti szuverenitás, a másikon az európai integráció képvisel értéket.

Közös alap

A jelentős mértékű polarizáció ellenére bizonyos témák potenciális konszenzusra adnak lehetőséget. A család, mint érték és mint közösség egyetemes fontossággal bír, a válaszadók 90%-a minden politikai csoportban magasra értékeli azt. Ez a közös, családhoz való kötődés lehetséges alapot adhat a depolarizációs erőfeszítésekhez, különösen akkor, ha úgy keretezik, hogy elismerik a különböző értelmezéseket, miközben hangsúlyozzák a közös vágyat a társadalmi stabilitás, a folytonosság és a jövő generációiról való gondoskodás iránt. A sporteredmények, különösen a futball és az olimpiai sikerek szintén olyan területek, ahol a politikai különbségek ideiglenesen elhalványulnak, hiszen ezek olyan nemzeti büszkeségérzetet kínálnak, amely túllép a pártok határain. Bár ezek az események nem szüntetik meg az alapvető politikai megosztottságot, lehetőséget kínálnak a közös ünneplésre.

Az egység kihívásai

A kutatás eredményei a törésvonalak áthidalásának legnagyobb kihívásaira is rávilágítanak. A politikai polarizáció az egyik leggyakrabban említett megosztó erő. A válaszadók viszont a politikai spektrum minden részén frusztráltságukat fejezték ki amiatt, hogy a politika beszivárgott a mindennapi beszélgetésekbe és interakciókba. Az arra való képtelenség, hogy nemzeti kérdésekről beszéljenek anélkül, hogy rögzített politikai álláspontokba ütköznenek, mélyen gyökerező megosztottságot tükröz a közbeszédben, ahol a politikai identitás a társadalmi interakció meghatározó jellemzőjévé vált. Ez a megosztottság még inkább láthatóvá válik abban, ahogyan a különböző politikai csoportok a történelmi események jelentőségét érzékelik. Míg az 1848-49-es szabadságharc és az 1956-os forradalom a magyarok többsége számára fontos, addig a közelmúlt eseményeinek, az EU-csatlakozásnak, vagy a holokausztnak a megítélése élesen eltér a kormánypárti és az ellenzéki szavazók között. Ez az eltérés arra utal, hogy a történelmi emlékezet nemcsak büszkeség forrása, hanem a versengő nemzeti narratívák csatatere is, ami megnehezíti Magyarország múltjának és jelenének egységes értelmezését.

Egy másik kihívás a gazdasági bizonytalanság erősödés, amely súlyosbítja a társadalmi megosztottságot. A pénzügyi nehézségekkel küzdő válaszadók kevésbé érzik úgy, hogy mások hasonlóan gondolkodnak, mint ők, ami arra utal, hogy a gazdasági nehézségek fokozzák a kirekesztettség és elidegenedés érzését. Így tehát a gazdasági megosztottság hatással van arra, hogy a társadalom különböző szegmensei miként érzékelik a jelenlegi fenyegetéseket, pontosabban hogy mit tartanak annak. Például a gazdasági válságot és a migrációt. Míg az ellenzéki szavazók körében a klímaváltozás az egyik legégetőbb probléma, addig a kormánypárti támogatók nagyobb jelentőséget tulajdonítanak az orosz-ukrán háborúnak és a migrációnak, ami további megosztottságot eredményez a közös kihívások megítélésében. Ezek mentén nehézséget jelenthet egy közös narratíva felállítása.

Ajánlások

A kutatási eredmények alapján jelen tanulmány ajánlásokat fogalmaz meg civil szervezetek, döntéshozók és kutatók számára. Az ajánlások célja, hogy segítsenek az egyre erősödő polarizáció csökkentésében Magyarországon, elősegítve egy befogadóbb, szolidárisabb társadalom kialakulását.

Civil szervezetek és a civil társadalom számára

Közös értékeket hangsúlyozó narratívák: Hasznos lehet a civil szervezetek számára narratíváikban és programjaikban a kutatás által azonosított közös értékek hangsúlyozása. Különösen igaz ez a család, a szabadság és a kultúra témaköreire. Ezeknek a nem politikai, ámde sokak által osztott értékeknek a mentén olyan narratívákat alakíthatnak ki, amelyek átívelnek a politikai megosztottságon. A kampányok kiemelhetik, hogy ezek az értékek nemcsak az egyéni jólét szempontjából fontosak, hanem a kollektív nemzeti identitás szerves részét is képezik, ezáltal egyesítik, nem pedig megosztják a magyar társadalmat.

Helyi közösségek bevonása a nemzeti identitásról szóló párbeszédbe: Tekintettel a nemzeti identitásról alkotott eltérő és olykor megosztó nézetekre, a civil szervezeteknek elsősorban kisközösségekben érdemes arról párbeszédet indítani, hogy mit is jelent magyarnak lenni. Az ilyen beszélgetések lehetőséget adnak arra, hogy különböző politikai és társadalmi háttérű egyének közösen vizsgálják meg a nemzeti identitás kérdéseit, és kiemeljék az olyan közös kulturális elemeket, mint a nyelv, a kulturális örökség és a történelmi események, amelyek leginkább büszkeséget ébresztenek a társadalom különböző csoportjaiban.

Pártok közti párbeszédet elősegítő platformok létrehozása: A civil szervezeteknek olyan tereket kellene létrehozniuk - online és offline egyaránt -, amelyek elősegítik a különböző pártok közti párbeszédet. Az ilyen platformok a korábban már említett, kiemelt témakörökön keresztül (mint a család, történelmi események, stb.) lehetőséget adhatnak a politikailag ellentétes csoportok közötti szakadék áthidalására.

Jövőbeni kutatásokhoz

A gazdasági egyenlőtlenség hatásának vizsgálata a polarizációra: További kutatásokra van szükség annak mélyebb megértéséhez, hogyan befolyásolják a gazdasági egyenlőtlenségek a politikai polarizációt. Bár ez a tanulmány rávilágít a gazdasági bizonytalanság és a kirekesztettség érzése közötti összefüggésre, részletesebb vizsgálatok szükségesek ahhoz, hogy megértsük, hogyan súlyosbíthatják vagy enyhíthetik a gazdaságpolitikai intézkedések a polarizációt. Ez a megértés segíthet hatékony beavatkozási stratégiák kidolgozásában.

Generációs különbségek a nemzeti identitásban: A kutatás rámutat, hogy generációs különbségek mutatkoznak abban, ahogyan a magyarok a nemzeti identitás elemeit látják. A jövőbeni tanulmányoknak mélységében kellene vizsgálniuk ezeket a különbségeket, különös figyelemmel arra, hogyan értelmezik és kapcsolódnak a fiatalabb generációk a nemzeti szimbólumokhoz és értékekhez. Ez segíthet olyan stratégiák kidolgozásában, amelyek elősegítik a nemzedékek közötti párbeszédet ezáltal egy összetartóbb nemzeti identitás kialakítását.

A politikailag elidegenedett csoportok bevonási stratégiáinak vizsgálata: Az adatok azt mutatják, hogy bizonyos csoportok a szélesebb politikai diskurzustól elidegenedettnek érzik magukat. További kutatások szükségesek annak vizsgálatára, hogyan lehetne a diskurzusból bevonni a politikailag inaktív vagy elidegenedett populációkat - például a gazdasági bizonytalansággal küzdőket vagy az alulreprezentált közösségeket. Ez pedig azon az úton indíthat el bennünket, amelyen megvizsgálhatjuk, hogyan lehetne befogadóbb politikai és társadalmi rendszereket létrehozni, amelyek csökkentik a kirekesztettség érzését és növelik a társadalmi részvételt.

Záró gondolatok

A 21 Kutatóközpont által végzett kutatás rávilágít a kortárs magyar társadalmat meghatározó mély politikai, társadalmi és gazdasági törésvonalakra. Bár a polarizáció továbbra is komoly kihívást jelent, különösen a nemzeti identitás, a

történelmi események és olyan absztrakt értékek, mint az emberi jogok értelmezésében, az eredmények rávilágítanak néhány olyan konszenzusos területre is, amelyek depolarizációs erőfeszítések stabil alapját képezhetik. Különösen a család emelkedik ki mint egyesítő érték, míg a közös kulturális és sporteredmények képesek meghaladni a politikai megosztottságot. Ugyanakkor jelentős kihívást jelent a versengő nemzeti narratívák közötti szakadék áthidalása, különösen a gazdasági bizonytalanság és a politikai ideológiák eltéréseinek kontextusában. A projekt kiemeli az inkluzív párbeszéd előmozdításának és a közös értékek hangsúlyozásának fontosságát a polarizáció megosztó hatásainak enyhítése érdekében.